

CHO'LPONNING "KECHA VA KUNDUZ" ROMANIDA DAVR MUAMMOLARINING TALQINI

Abdurahmonova Mavluda Ibragimovna

Termiz davlat universiteti akademik litseyi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Cho'lponning dunyoqarashi va uslubiy individualligi yozuvchining ichki "men" i orqali romanning umumiylikini tushunish, ko'rsatish va ifoda etishga intilishi orqali o'rganiladi. Chunki romanda haqiqiy hayot Cho'lponning fikrlash tarzi, ma'naviyati, qalbi orqali tushuniladi va nafis ifodalangan. Kecha va kunduzda qahramonlar statik holatda emas, balki haqiqiy voqealarda tasvirlangan. Roman kompozitsiyasiga makon va vaqt cheksizligini kiritishda Cholpon bir qator usullardan mohirona foydalangan: muallifning xarakteristikasi, ichki va tashqi monolog, dialog, xotira, ruhiy iztirob, o'z-o'zini hurmat qilish va boshqalar, lirik chekinish. Yozuvchi obrazlar palitrasining xilma-xilligi syujet poetikasida, ma'no talablariga muvofiq adabiy montaj usulidan foydalangan holda tasvirning bir nuqtai nazardan boshqasiga bosqichma-bosqich o'tishida ham aks etadi. Romanda turli ijtimoiy tiplarning haqiqiy, hayotiy qiyofasini aniq tasvirlagan.

Kalit so'zlar: psixologiya, axloqiy, siyosat, mentalitet, ijtimoiy masalalar, adabiyot, iboralar, insoniy munosabatlar

Kirish: Har bir san'at asari madaniy va adabiy an'analarga asoslangan. Mamlakatimizda uzoq tarixga ega bo'lgan va muqaddas sanalgan oilaviy munosabatlar badiiy asarlarimizda, xususan, ilk o'zbek romanlarida ochib berilgan. Xususan,

Cho'lponning "kecha va kunduz" romanida aks etgan o'sha davrdagi oilaviy munosabatlar va ijtimoiy-oilaviy an'analar bugungi nuqtai nazardan, ayniqsa lingvistik jihatdan e'tiborni tortadi. Asarda oilaviy munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari, yo'qolib borayotgan urf-odatlar, o'zbek xalqining fazilatlari umumiylikda yorqin aks ettirilgan ijtimoiy kontekst va o'sha davr muhitini aks ettiradi, oila a'zolari o'rtasidagi insoniy munosabatlar transfer uchun namuna bo'lib xizmat qiladi. Asarda o'tmishning bir qator an'analari, Sharq axloqi, o'zbek xalqining fazilatlari tasvirlangan. Adabiyotshunos O. Sharafiddinovning fikricha, "kecha va kunduz" romanida muallif diqqat markazida "o'zbek uyining ichki qismi".

Asar matnidan yuqorida aytib o'tilganidek, o'zbek xonadonlaridagi "yaqin qarindoshlarga xos" oila-inson munosabatlariga bir qator misollar keltirishimiz mumkin. Ikki kitob muallifi Cho'lpon 1935-1937 yillarda "kecha va kunduz" romanini yozgan. Bu roman o'zbek millatining san'atdagi yilnomasidir. Roman qahramonlaridan birining so'zlariga ko'ra, "biz yaqinda tartibsizliklar sodir bo'lgan joydan unchalik uzoq emasmiz", voqea Andijon viloyatining Marhamat tumani yaqinida sodir bo'lgan. Romanning birinchi sahifalaridan keyingi parchada biz XX asr boshlariga qadar barcha o'zbek erkaklariga xos xususiyatni, andisha fazilatining kichik bir ko'rinishini ko'ramiz: o'zbek tilida har bir erkak o'z xotinini qizi yoki o'g'lining ismi bilan chaqiradi. Xotinining ismi Maryam, qizining ismi Xadicha edi.

Cho'lpon xalq mentalitetini, sog'lom didini, milliy ruhiyatning yuksak tafakkurini aniq ko'rsata oldi. Kecha va kunduz insonning murakkab dunyosini o'rganadigan ijtimoiy-psixologik romandir. Asarda tasvirning ishonchliligi hikoyachining ob'ektivligi orqali ta'minlanadi. Yozuvchi qahramon nuqtai nazariga alohida e'tibor berib, Miryoqub ongida paydo bo'lgan tebranishlar va siljishlarni ko'rsata oldi. U asta-sekin fuqaroning taqdiri haqida o'ylaydigan, siyosiy ustunlarning mo'rtligi haqida qayg'uradigan odamga aylanadi.

Romanda Cholpon qahramonning ichki holatini ochib berishda psixologik tahlil va imo-ishoralarni kuchaytiradi.

Takrorlashda ishlatiladigan tinish tizimi dramaning kuchayishi va vaziyatning keskinlashishi uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Ba'zan takrorlash turlaridan biri bo'lgan alliteratsiya ham stilistik ohang yaratish va personajlarning ruhiy dunyosini ko'rsatishga xizmat qiladi. Leksik takrorlashlarga alohida e'tibor beradigan Cholpon ularni noyob usul deb hisoblaydi. "Kecha va kunduz" romani Cho'lpon iste'dodining hozirgi davri mahsulidir. Shuning uchun Cholponning idrok va ifoda uslubi uning uslubiyati bilan ajralib turadi (imo-ishoralar, tinish belgilari, tinish belgilari, kinoya, yetakchi g'oyani matn ostiga qo'yish, belgilarni ma'lum konturlar yordamida chizish, xarakter va vaziyat mantig'ining muvozanatini ta'minlash). Faqatgina bunday uslubiy vositalar yordamida Cholpon jiddiy o'zgarish arafasida turgan ijtimoiy muhit qarashlarini turli tomonlardan aks ettirishi mumkin. Cho'lponning ijodiy merosi, xususan, "kecha va kunduz" romani XX asr boshlaridagi o'zbek adabiyotining uchta modernistik tadqiqotida ham o'z aksini topgan. Zero, Cho'lpon badiiy ijodni bir xillikdan ozod qilishda, rasmiy kontent tajribalari ko'lamini yanada kengaytirishda ham munosib rol o'ynaydi. Bizningcha, Cho'lpon tajribalarining o'ziga xos xususiyatlari jahon adabiyoti jihatida zamonaviy tarzda kuzatilsa, uning milliy va umuminsoniy jihatlari aniqroq bo'ladi. "Kecha va kunduz" da ijtimoiy hayot muammolari qanchalik ko'pikli tasvirlanmasin, u ijodiy sub'ektivizm - ideallarning estetik konturlarini muhrlab qo'yishi ta'kidlandi.

Cholpon va Kamyu badiiy-estetik tizimining xususiyatlarini mubolag'a, ongni tekshirish va insoniyat kamchiliklarini hissiy aks ettirish ma'nosida taqqoslash mumkin. "Kecha va kunduz" dagi Zebi va "begona" dagi Merso ularning umumiyligi va farqlari uchun tahlil qilinadi. Ikki romanda yozuvchilar bir xil vaziyatni bir-biriga yaqin ifodalashda turli xil fikrlash uslublari bilan ajralib turadi. Shunga qaramay, ularning mahorati psixologik tahlil asosida inson qalbini aks ettirishda, qahramon ruhiyati fonida voqealarni

ifodalashda aks etadi. "Kecha va kunduz" da Cholpon mustamlakachilik davridagi siyosiy va axloqiy munosabatlarga e'tibor qaratadi. Millatchi yozuvchi sifatida u bo'ysunuvchi mamlakat fuqarosi taqdiriga befarqlikka asoslanganligini ochib beradi. Demak, siyosiy hayotdagi betartiblikni ifoda etib, u psixologik tahlil orqali muqarrar pasayish sabablarini ko'rsatadi. Belgilar Jadid adabiyoti kontekstida ong va fikr dunyosidagi ijobiy o'zgarishlarni aks ettiradi. Cholpon uchun uyg'onadigan milliy tafakkur, ijtimoiy erkinlikni ifoda etish muhimdir.

Xulosa.

Cho'lponning talqinlari ularning e'tiqodlari va uslublari to'g'risida turli xil qarashlarga olib kelganiga qaramay, keng ma'noda ular nafaqat adolatsizlikka asoslangan jamiyatni qoralagani, balki uni rad etgani aniq. Shunday qilib, bir nuqtada ular inson erkinligi va huquqlari himoyachilari sifatida namoyon bo'ladi. Shu ma'noda aytish mumkinki, Cholpon ijodi ham milliy estetik tafakkur, ham jahon adabiyoti an'analari bilan oziqlanadi va individuallikka ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sharafiddinov O. "Ijodni anglash baxti". SHARQ. T .: 2004. 640 b.
2. Ingebor Baldauf. 20-asr o'zbek adabiyotiga oid rasmlar. T .: "Ma'naviyat", 2001. 72 bet.
3. Naim Karimov, Baxtior Nazarov, Salohiddin Mamajonov va boshqalar. 20-asr o'zbek adabiyoti manzaralari. kitob qilaman. T .: "O'zbekiston" nashriyoti. 2008. - 534 bet.
4. Cho'lpon. "Kecha va kunduz" romani T .: "SHARQ", 2000. – 288 bet.
5. Dilmurod Quronov. "Cho'lpon nasri poetikasi". T .: "SHARQ" 2004. - 288 bet.
6. Ahmad Aliev. "Mustaqillik va adabiy meros" T .: "O'zbekiston" nashriyoti. 1997. - 272 bet.